

О. Курдупова, Л. Дегтяр

СТАРОДАВНІ ОБРЯДОВІ ТРАДИЦІЇ ВИКОНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІВОЧИХ ТАНЦІВ ВЕСНЯНОК-ГАЇВОК

O. Kurdupova, L. Dehtiar

ANCIENT RITUAL TRADITIONS OF PERFORMANCE OF UKRAINIAN GIRL DANCES — VESNIANKY-HAIVKY

В умовах процесів урбанізації сучасного українського суспільства надзвичайно важливим є звернення до джерел національної культури, особливо в контексті необхідності збереження та популяризації традиційних форм українського фольклору. Фольклор у свою чергу є не тільки результатом народної творчості, а й також є засобом відтворення особливостей національного світосприйняття та фундаментом формування сучасної національної культури.

Особливе місце в народному українському фольклорі посідає танцювальне мистецтво, яке за допомогою яскравих поетичних образів передає традиційні вірування та демонструє національні риси характеру українців. Про хореографічний український фольклор є багато наукових публікацій і досліджень, є сценічні твори видатних українських балетмейстерів. Але саме сьогодні з'являється необхідність досконалого вивчення стародавніх обрядових традицій, що зберігаються в танцювальному фольклорі. А також важливе правильне відтворення в сценічному просторі традиційних форм народної української хореографії з розумінням усіх складових компонентів певного танцю та його характерних ознак, що раніше визначалися саме релігійними та обрядовими моментами.

До найдавніших обрядових релігійних українських танців належать веснянки-гаївки, які виконувались на честь святкування закінчення зими і початку весни. Для наших предків цей період зміни сезонів був найважливішим. Усі святкові обрядові заходи на честь весни були урочистими, пишними та різноманітними.

Весна в слов'янській міфології посідала значне місце, тому що саме весною відбувалося відродження природи, життя, з'являлася надія на щастя.

Веснянки-гаївки з'явилися в період родового побуту і мають в основі анімалістичний світогляд та віру в духи-душі. Природа в уяві давніх слов'ян мала душу, розуміла людину, а людина могла впливати на природу та її явища.

Веснянки мають наступні характерні ознаки:

- 1) синкретичність — поєднання музики, пісні, художнього руху та пантоміми;
- 2) «утилітарність» — ці твори-дії магічними засобами мусили прихилити сили природи на допомогу людям і відвести злі сили від людей;
- 3) присутня природня тематика та природні образи у веснянках;
- 4) певні місця для проведення весняних обрядів та виконання веснянок-танців;
- 5) виконувались веснянки-танці, як більшість весняних обрядів, виключно дівчатами.

Тематика веснянок-гаївок дуже широка: тут і побудова Всесвіту з нескінченним природнім рухом, і заклик весни, і пошук собі пари й кохання, і побутове життя, і анімалістичний світогляд. У тематиці веснянок фігурують часто образи тварин, птахів, квітів. З образів птахів найчастіше зустрічаються голуб, соловейко, орел, зозуля, перепілонька. А птахи — це вісники неба, які перелітають через «Небесні ворота». Вони символізують собою прихід на землю новонароджених душ, в образі ластівки приходять весна, в образі голуба, соловейка, орла до дівчини приходять

коханий, в образі перепілоньки подається образ дівчини, в образі чайки, ластівки — образ доброї матері.

Веснянки-гаївки творилися протягом довгої історії, тому і відображують різні історичні періоди — і дохристиянський період, і княжу добу, і період, наближений до ХХ ст. Як було вже зазначено, під час виконання веснянок дівчата не тільки танцювали, але й співали пісню. Текстів цих пісень збереглося чимало, але, на жаль, у багатьох з них не завжди зрозумілий зміст, є значні нашарування, природня заміна архаїчних старих слів новими зрозумілими. З'явилися і нові мовні звороти, але ідея, цілеспрямованість, магічний дух, психологічні особливості, анімалістичний світогляд — все це збереглося в текстах весняних пісень, під які виконувалися веснянки-танці.

Веснянки та весняні магічні дії-ігри проводилися в гаях, лісах, біля води, а стародавні весняні обряди — біля могил предків. Перші перелічені місця проведення весняних обрядів зрозумілі. Ліс, гай вважалися священним місцем, тому що від них залежало життя людини. Ліс давав їжу, будівельний матеріал, цілющі рослини. Крім того, за народними уявленнями, душі померлих родичів переселялися в дерева, рослини, квіти. І якщо навесні поверталися птахи, а люди вважали, що зимою птахи відлітали у Небесне царство — Вирій, саме на той період, коли природа засинає або вмирає, то разом із поверненням птахів і появою нового листя на деревах оживають душі-душі померлих родичів. Тобто весною особливо важливо вшанувати їх пам'ять.

Весняні дії дуже часто проводили біля води, тому що вода мала магічну дію. Вода дає життя, але й може принести нещастя. І люди намагалися «домовитися» із силами води. Вода вважалася священною та «чистою», тому в давнину хлопці сваталися до дівчат біля води, тому саме тут і виконувалися веснянки. Після прийняття християнства веснянки почали виконувати перед церквою.

Важлива ознака — виконання веснянок виключно дівчатами. За давніми народними уявленнями, тільки дівчата володіли природними знаннями, як «розбудити землю від зимового сну» та як «покликати весну». І тому тільки дівчата мали право «звернутися до сил Природи» по допомогу для своїх обрядів. А хлопці в такій справі були зайвими. І хлопцям раніше не дозволялося бути присутніми під час проведення дівочих обрядів. Тому і до нашого часу дійшли весняні обрядові танці виключно в дівочому виконанні.

Переважає більшість гаївок-веснянок будується на нескладних малюнках, серед яких зустрічаються: коло (символ сонця), «змійка» (символ вічності життя), лінії.

До найвідоміших обрядових танців весняного циклу належать: «Кривий танок» («В кривого танця»), «Вербова дощечка», «Коструб-Кострубонько», «Ворота» («Воротар», «Мости»), «Шум» («В зеленого шуму»), «Жучок», «Огірочки», «Горошок». У кожного із цих танців є свої особливі правила виконання, але при цьому є і спільні моменти, що повторюються. Усі веснянки символізують рух сонця на небі, нескінченність життя, відродження природи та її красу тощо.

Отже, веснянки — найдавніші ритуальні дієства, що прийшли до нас ще з дохристиянських часів та збереглися в народному побуті як приклад поетичного відношення українців до сил Природи, магії слова, магії пісні і танцю. Веснянки складають один із найцікавіших за змістом і найбагатший емоційно фольклорний пісенно-хореографічний цикл, у процесі дослідження та збереження якого виникає можливість інтеграції в сучасне суспільство набутого досвіду, моральних норм та культурної пам'яті українського народу.